

УДК: 338.43:330.34

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-282-3-46

ПИЩЕНКО О. В.

Чернігівський національний технологічний університет

НАПРЯМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ МЕХАНІЗМУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

У статті обґрунтовано та формалізовано науково-методичний підхід до збалансування інтересів суб'єктів механізму регулювання еколого-економічною безпекою аграрного сектору шляхом об'єднання зусиль у напрямку регулювання еколого-економічною безпекою та реалізації стратегічних пріоритетів державної еколого-економічної політики через формування еколого-економічної свідомості населення, належне інноваційне забезпечення аграрного сектору, розробку відповідної законодавчої та нормативно-правової бази.

Ключові слова: аграрний сектор, еколого-економічна безпека, розвиток економіки, гармонізація інтересів.

PISHCHENKO O.

Chernihiv National University of Technology

DIRECTIONS OF HARMONIZATION OF INTERESTS OF THE SUBJECTS OF THE MECHANISM OF REGULATION OF ECOLOGICAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE AGRICULTURAL SECTOR

The article substantiates and formalizes the scientific and methodological approach to balancing the interests of the subjects of the mechanism of regulation of environmental and economic security of the agricultural sector by combining efforts to regulate environmental and economic security and implementation of strategic priorities of state environmental and economic policy through the formation of environmental and economic consciousness. population, proper innovative support of the agricultural sector, development of appropriate legislative and regulatory framework. The strategic directions of neutralization of conflict situations and harmonization of interests of subjects of maintenance of ecological and economic safety of agrarian sector are substantiated, which provide: change of a paradigm of development of agrarian sector from technocratic to ecologically safe; formation of an effective mechanism for regulating the environmental and economic safety of the agricultural sector through a rational combination of market and state levers of influence aimed at anticipating and preventing threats; optimization of institutional support of ecological and economic security of the agricultural sector in Ukraine.

Keywords: agricultural sector, ecological and economic security, economic development, harmonization of interests.

Постановка проблеми. Основу державної політики складають стратегічні орієнтири, які повинні закріплюватися відповідними державно-правовими структурами. Зважаючи на основні вимоги сучасності щодо розвитку аграрного сектору, доцільною є розробка стратегії щодо його еколого-економічної безпеки. Враховуючи погляди науковців сучасності, під стратегією безпеки аграрного сектору слід розуміти сукупність найбільш значущих рішень, спрямованих на забезпечення відповідного рівня безпеки у контексті реалізації державних цільових програм. Тобто, така стратегія є довгостроковим прогнозом комплексного розв'язання проблеми збалансованого, з урахуванням еколого-економічних аспектів, розвитку аграрного сектору та поліпшення загального стану еколого-соціо-економічної системи аграрного сектору. У рамках цього документа відпрацьовуються основні шляхи структурної трансформації аграрної політики та розміщення продуктивних сил, що враховують імперативи збалансованого розвитку та забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям для поглиблення теоретичних та прикладних аспектів управління аграрним сектором слугували праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких, як: В. Андрійчука, Л. Березіна, О. Галицького, І. Гришової, С. Кваші, Ю. Коваленка, М. Кропивка, І. Лукінова, М. Малік, О. Могильного, І. Мищака, Д. Плеханова, П. Саблук, В. Ситника, В. Шиян, Т. Шестаковської, В. Юрчишина, О. Яценко та інші.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні науково-прикладних засад гармонізації інтересів учасників механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Певна територія на якій відбувається процес природогосподарювання має свої особливості у природно-кліматичному, соціальному, демографічному, економічному, екологічному та історичному розвитку, що впливає на культуру та процес мислення місцевого населення. Ці відмінності виявляються при розв'язанні конфліктних ситуацій і визначенні інтересів. Тому єдиної стратегії розв'язання конфліктів у сфері природокористування та забезпечення еколого-економічної безпеки досягти не можливо [1-2].

Питання задоволення суспільних інтересів вимагає більш детального розгляду в контексті забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору. Така інтерпретація суспільних інтересів не змінює їх фундаментальні характеристики, проте трансформує їх цільові орієнтири та інструменти реалізації. Відбувається формування умов, які дозволять в подальшому реалізовувати екологічні інтереси суб'єктів за допомогою ринкових механізмів. Екологічні інтереси суб'єктів означають те, що в процесі

господарської діяльності та задоволенні власних потреб підприємства будуть взаємодіяти не лише з навколишнім природним середовищем, а й з іншими суб'єктами з приводу розподілу та перерозподілу природних ресурсів. При чому, в процесі їх діяльності виникатимуть не лише питання задоволення їх власних матеріальних потреб, а й питання впливу такої діяльності на навколишнє природне середовище та умови життєдіяльності суспільства, оскільки ігнорування еколого-економічних інтересів не лише негативно вплине на якість довкілля, а й значно ускладнить ведення господарської діяльності в майбутньому. Тому надзвичайно важливо, щоб сфера інтересів господарюючих суб'єктів включала в себе окрім власних матеріальних інтересів ще й екологічне орієнтування [3].

Тобто встановлено, що у сучасному державному механізмі регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору існує комплекс протиріч, що виражаються конфліктами інтересів. Організаційна поведінка користувачів природними ресурсами включає в себе економічний та еколого-економічний аспекти. Сформоване в наш час «суспільство споживання» зіштовхнулось з певними еколого-соціо-економічними суперечностями. До першого типу суперечностей відносять протиріччя між економічним зростанням та екологічними лімітами, останні з яких зумовлені обмеженою господарською ємністю біосфери. Прагнення господарюючих суб'єктів до максимізації фінансового результату і успішного продовження своєї діяльності не відповідає необхідності здійснювати значні екологічні витрати. Виникає необхідність пошуку компромісних рішень. Багаторічний досвід показує, що державний механізм регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору за рівних умов не може сягнути такої ж ефективності, як ринкова, що зумовлює необхідність здійснення додаткових виробничих та інституційних витрат на регулювання організаційною поведінкою [4].

До другого типу суперечностей відносяться протиріччя між сферами впливу регулювання еколого-економічної безпеки та природними межами екосистем (наприклад, басейни річок). Досить важко досягнути узгодженого, дієвого та водночас оперативного регулювання, що реалізується різними організаційними системами в межах одного цілісного природного комплексу. Разом з тим, сучасний рівень соціально-економічного розвитку адміністративних територій з різною специфікою екологічного регулювання вимагає оптимального вирішення для збереження в визначених допустимих межах показників ефективності аграрного сектору [5]. На нашу думку, дане протиріччя помітне на глобальному рівні, що зумовлено різними поглядами незалежних країн на свою екологічну політику та майже повна відсутність скоригованих дій щодо збереження природних екосистем.

Зрештою, третій тип суперечностей виникає внаслідок невідповідності домінуючого інерційного мислення осіб, які приймають рішення, і нової свідомості, яка орієнтована на забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору. У механізмі регулювання аграрним виробництвом для переважної більшості суб'єктів, що приймають рішення, еколого-економічна складова відіграє, як правило, другорядну роль. Ця проблема є доволі важливою, оскільки від її розв'язання залежить ефективність системи екологічного регулювання, елементами якої є суб'єкти, які приймають рішення.

З огляду на те, що у відтворювальному процесі збалансоване природокористування передбачає як економічний процес експлуатації природних ресурсів, так і їх охорону, варто сформувати напрями інтеграції різних інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору, що спираються на виявлення конфліктів цілей суб'єктів організаційно-економічного забезпечення еколого-економічної безпеки в аграрному секторі та їх ліквідацію з використанням принципів системного підходу та інструментарію конфлікт-менеджменту [6]. Як приклад, основний конфлікт в питанні забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору, проявляється коли стикаються економічні інтереси (місцеві органи влади зацікавлені в максимальному використанні природних ресурсів господарюючими суб'єктами, оскільки в такому разі отримають максимальні надходження до бюджету) та екологічні (місцеві органи влади зацікавлені в збереженні природно-ресурсного потенціалу регіону, що можливо лише при мінімальному втручанні в природні екосистеми) [7].

Для забезпечення ефективної реалізації регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору потрібно вирішувати всі наявні та можливі конфлікти, враховувати інтереси всіх зацікавлених сторін, навіть тих, які відносяться до різних інститутів. Взаємодія суб'єктів господарювання (їх мета – максимальний прибуток за мінімальних затрат), державних органів влади (функціонування механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору) та суспільства (бажання до покращення умов життя, безпечні екологічні умови, зменшення антропогенного навантаження) призводить до формування різноспрямованих інтересів щодо єдиної мети – створення ефективного механізму забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Досліджуючи питання взаємодії стратегічних і тактичних цілей механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору у контексті сучасних ринкових перетворень та функцій державних органів влади і органів місцевого самоврядування, можна оцінити не тільки їх конфліктність, але й визначити ефективність розподілення завдань між ними, встановити можливе дублювання. Для вирішення конфлікту цілей, необхідно детально розглянути кожну ціль та диференціювати її до тих пір, поки суть конфлікту не проявить себе. Лише в такому випадку можна досягти компромісного рішення, сформувавши необхідні для цього інструменти та забезпечивши процес ліквідації протиріч у процесі забезпечення

еколого-економічної безпеки аграрного сектору.

Результати проведеного аналізу проблем функціонування механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору дозволили обґрунтувати стратегічні напрями нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору (рис. 1).

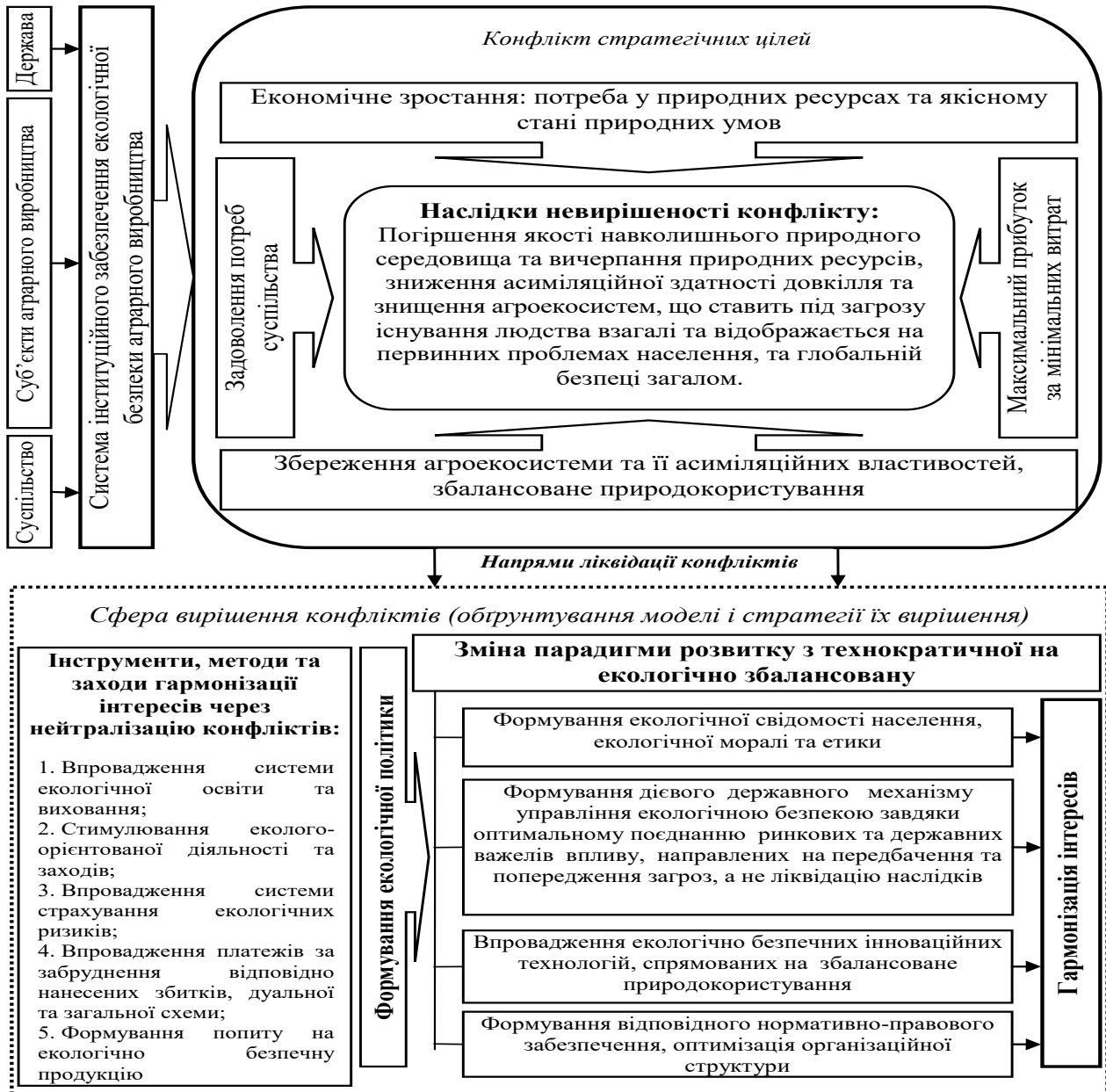

Рис. 1. Структурно-функціональна схема нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору
Джерело: авторська розробка.

Зміну парадигми розвитку аграрного сектору з технократичної на екологічно безпечну; формування дієвого механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору завдяки раціональному поєднанню ринкових та державних важелів впливу, спрямованих на передбачення та попередження загроз; оптимізацію інституційного забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору в Україні.

Також варто відзначити, що збалансованість інтересів суб'єктів механізму регулювання еколого-економічною безпекою аграрного сектору досягається шляхом об'єднання зусиль у напрямку регулювання еколого-економічною безпекою та реалізації стратегічних пріоритетів державної еколого-економічної політики через формування еколого-економічної свідомості населення, належне інноваційне забезпечення аграрного сектору, розробку відповідної законодавчої та нормативно-правової бази тощо.

Висновки. Інституціоналізація процесу забезпечення еколого-економічної безпеки включає в себе залучення широкого кола учасників разом з їх власними цілями та притаманними їм функціями. Функціонування аграрного сектору залежить від наступних характеристик господарської динаміки: матеріальні потреби, господарські орієнтири та інтереси, визначена під їх впливом мотивація до господарської діяльності. Перш за все, суб'єктами забезпечення еколого-економічної безпеки є органи законодавчої, виконавчої та судової влади в межах своїх встановлених законом повноважень. На другому рівні, так званому рівні «вторинної інституціоналізації», в ролі суб'єкта забезпечення еколого-економічної безпеки виступають міністерства, відомства, служби та агентства, на плечі яких і покладена фактична реалізація еколого-економічної безпеки в країні. І на останньому, третьому рівні знаходяться структурні підрозділи зазначених вище відомств, які безпосередньо відповідають за різні напрями забезпечення еколого-економічної безпеки.

Обґрунтовані стратегічні напрями нейтралізації конфліктних ситуацій та гармонізації інтересів суб'єктів забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору, які передбачають: зміну парадигми розвитку аграрного сектору з технократичної на екологічно безпечну; формування дієвого механізму регулювання еколого-економічної безпеки аграрного сектору завдяки раціональному поєднанню ринкових та державних важелів впливу, спрямованих на передбачення та попередження загроз; оптимізацію інституційного забезпечення еколого-економічної безпеки аграрного сектору в Україні.

Література

1. Шуревич Л.М. Інноваційні перспективи в розвитку сільського господарства в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №10. С. 101-105.
2. Манойленко О.В. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. С. 139–158.
3. Никифоров А. С. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. С. Никифоров. К.: КНЕУ, 2010. 420с.
4. Shestakovska T. FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2018. 5. pp. 77-89.
5. Саблук П. Т. Інноваційна модель розвитку сільського господарства економіки України та роль науки в її становленні. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2011. № 2. С. 200-208.
6. Стратегія розвитку сільського господарства економіки на період до 2020 року. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
7. Концепція Державної цільової програми розвитку сільського господарства економіки на період до 2022 року: проект. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16822>

References

1. Shehurevych, L.M. (2018), "Innovative perspectives in the development of the agrarian sector in Ukraine", Investytsii: praktyka ta dosvid, vol. 10, pp.101-105.
2. Manojlenko, O.V. (2013), Upravlinnia innovatsijnymy protsesamy: formuvannia metodychnoho pidkhodu do podolannia bar'ieriv rozvytku [Management procedures: development of a methodological approach to recharging bars], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.
3. Nykyforov, A.Ye. (2010), Innovatsijna diial'nist': teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia [Innovative activity: theory and practice of public administration], KNEU, Kyiv, Ukraine.
4. Shestakovska T. FinTech business and prospects of its development in the context of legalizing the cryptocurrency in Ukraine. The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2018. 5. pp. 77-89.
5. Sabluk, P.T. (2011), "Innovative model of development of the agrarian sector of Ukraine's economy and the role of science in its formation", Problemy innovatsijno investytsijnoho rozvytku, vol. 2, pp. 200-208.
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution "Strategy for the development of the agricultural sector of the economy until 2020", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r> (Accessed 27 July 2018).
7. Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2019), "The Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the Period until 2022: Project", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16822>.

Надійшла / Paper received: 22.04.2020

Надрукована / Paper Printed : 05.06.2020